

сконсолідувати українське суспільство, представників різних політичних партій та організацій Східної Галичини. При цьому активної участі у політичному житті краю УКС не брав, тому що так і не отримав статусу легальної політичної партії, а всього лиш залишився політичним релігійним товариством Східної Галичини.

Література:

1. Москалюк М. Андрей Шептицький і Український католицький союз / М. Москалюк // Спадщина Митрополита Андрея Шептицького в національному й духовному відродженні України. - Івано-Франківськ: «Плай», 2000. - С 87 - 89.
2. Митрополит Кир Андрей до українського народу // Мета. - 15 березня 1931. - 4.1. - С1.
3. Кошетар У.П. Суспільно-політичні та християнські виміри галицького консерватизму (1899 - 1939рр.): Монографія / У.П.Кошетар. - К., 2007. - 215 с
4. Український Католицький Союз //Діло. - 3 січня 1931. - Ч.3 (12.659). - С 3 - 4.
5. Поклик Головної Ради Українського Католицького Союзу // Мета. - 15 березня 1931. - 4.1. - С 1.
6. Статут Українського Католицького Союзу//Мета, - 15 березня 1931. — 4 1. -С.3.
7. З історії Українського Католицького Союзу // Мета. - 15 березня 1931. - 4.1. - С 4.
8. Перевезій В. Греко-католицька церква в умовах українсько-польської конфронтації 20 - 30-х рр. ХХст. / В.Перевезій. - К., 1998. - 48 с
9. Чи Український Католицький Союз є політичною партією? // Діло. - 18 січня 1931. - Ч. 12 (12.668). - С 1.
10. Статут Товариства Український Католицький Союз у Львові // Мета. - 25 серпня. 1935. - Ч. 33 (227). - С 3.
11. Нарис з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (ХІХ - ХХст.) / Малик Я. Й., Вол Б. Д., Гелей С. Д. - Львів: Світ, 2001. - 296 с.
12. УКС і політика // Нова Зоря. - 17 квітня 1932. - Ч. 29 (527). - С 5.

Іван Ковальчук
(м. Житомир)

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЗВІЛЛЯ І ВІДПОЧИНКУ НАСЕЛЕННЯ УРСР У ІІ-Й ПОЛОВИНІ 1940-Х- 1-Й ПОЛОВИНІ 1960-Х РОКІВ У РАДЯНСЬКІЙ І ПОСТРАДЯНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЯХ

Згідно з загальноприйнятою думкою, історія повсякденності як окремих напрям історичних досліджень сформувалась у західноєвропейській історіографії у 1960-1970-ті рр. Вперше змістова основа цього підходу була визначена дослідниками французької школи Анналів як реакція проти історії, що ставила у центр уваги політичний розвиток (Ранке, Гегель) і морфологію культури (Шпенглер, Тойнбі) [7, с 117]. Представник "другої генерації" школи Анналів та один із визначних істориків Західної Європи свого часу Ф. Бродель у своїй тритомній праці "Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм: XV—XVIII ст." увів до наукового обігу термін "повсякденність" і зробив першу спробу комплексного аналізу повсякденного життя людей [1]. Ця праця налічує майже 1750 сторінок і містить понад 5700 посиль на архівні джерела і літературу, що наглядно спростовує закиди окремих критиків про вузьку джерельну базу історії

повсякденності. Своїми дослідженнями Ф. Бродель продемонстрував, що умови повсякденного існування людини, той культурно-історичний контекст, на ТЛІ ЯКОГО розгортається життя індивіда, спричиняють вирішальний вплив на вчинки та поведінку людей [6, с. 45].

Засновники школи Анналів окрім змісту історії повсякденності визначили і її методологічний фарватер - запропонували усунути міждисциплінарні бар'єри, зближити ізольовані історичні підспеціальності і соціальні науки у цілому [7, с. 117]. Тому уже сучасна західна історична наука дослідження з історії повсякдення здійснює у межах історичної антропології, а саме таких її напрямів, як історія ментальності, нова культурна історія, мікроісторія, локальна історія, історія знань, міська історія, тендерна історія, історія сім'ї та інших. Представники цих напрямів вивчають побут, соціальну поведінку, настрої, менталітет простих людей [3, с. 3].

Окремий предмет розгляду в історії повсякденності як сегмент соціальної дійсності становить побут людини, елементами якого є дозвілля і відпочинок. За своїм визначенням дозвілля зазвичай являє сукупність занять, за допомогою яких відбувається відновлення фізичних, розумових і психічних сил людини [8, с. 191]. Проте вивчення цього питання зумовлюється певними труднощами джерелознавчого та історіографічного характеру. Як правило, представники соціальних низів, які є об'єктом уваги дослідників повсякденності, майже не залишили документів. Архівні матеріали - це матеріали про них, але не їхні за походженням. Тому важливе значення для образного конституювання предмету дослідження і реконструкції узагальноної картини подій мають перш за все теоретичні та описові праці.

Повсякденне життя радянського суспільства II-ї половини 1940-х - початку 1950-х рр. було позначене рядом специфічних ознак, що зумовлювалися перш за все виробленням унікальної стратегії і тактики забезпечення власного існування в умовах тоталітарного контролю. У досліджуваній період дозвілля, в особливий спосіб, було покликане забезпечувати політико-ідеологічне виховання усього радянського населення, і перш за все молоді [6, с. 237]. Саме висвітлення даного завдання становило абсолютну більшість обсягу досліджень, написаних у радянський час. А первинні, за визначенням, ознаки дозвілля, як правило, залишалися на маргінесі традиційної історіографії та стали предметом дослідження лише у рамках історії повсякденності.

При розгляді історіографії досліджуваної проблеми дослідники традиційно виділяють два умовних періоди. Перший, розпочався з 1945 р. і тривав до кінця 1980-х рр., другий - з початку 1990-х рр. [2; 4].

Узагальнюючи в цілому науковий доробок першого періоду можна констатувати, що дослідження мали заідеологізований і кон'юнктурний характер, при розгляді дозвілля і відпочинку увага фокусувалася на позитивних сторонах життя населення, унікалі висвітлення недоліків і негативних моментів. Загальну тенденцію для подальших розробок формували офіційні академічні видання. Прикладом цьому можуть слугувати праці видрукувані до 50-річчя радянської влади. Зокрема, двотомні "Історія селянства Української РСР", "Історія робітничого класу Української РСР". Дозвілля і відпочинок розглядалися у них як елементи побуту. Проте сам виклад проблеми здійснювався на основі наведення заходів комуністичної партії і радянського уряду у цій сфері, які підкріплювалися статистичними даними. Такий дискурс підкреслював другорядність цієї тематики і не відображав загальної картини подій. Взагалі складається враження, що сам індивід залишався осторонь дослідницького фокусу. Загалом питома вага досліджень з історії робітничого класу значно більша, а ніж праць присвячених селянству чи "трудівній інтелігенції". Це пояснювала сама комуністична доктрина: "У формуванні соціалістичних і комуністичних рис побуту провідна роль належить

робітничому класу" [5, с. 479]. Окрім цього, дозвілля і відпочинок робітників як міських жителів мали різноманітні форми і якісніший зміст.

У першій умовній історіографічній період було створено і ряд індивідуальних досліджень, де побіжно висвітлювалися питання дозвілля і побуту населення УРСР. Історик О. Захарченко проаналізував бюджет вільного часу робітників і службовців та показав всупереч твердженням радянської пропаганди обмежене захоплення населенням республіки спортом та відвідуванням театрів. У праці Г. Журавльова аналізується використання вільного часу молоддю. У монографії Г. Глазиріна характеризуються туристичні експедиції, з'ясовуються причини їх обмеженого розвитку в радянські часи. Дозвілля мешканців міст частково розглядає В. Сазонов, зупиняючись на популярних телепередачах початку 1980-х рр. [2, с. 6-7]. Дозвілля населення Радянського Союзу розглядалося у публікаціях В. Патрушева, Б. Колпакова, Б. Грушина, Г. Горобця, Є. Зазерського, В. Зінича [4, с. 7]. Автори почасті описували народні (в тому числі нові, радянські) свята, сімейні торжества, визначали місце масового свята в житті населення.

У кінці 1980-х - на початку 1990-х рр. розпочався другий умовний історіографічний період нагромадження історичних знань з цієї проблеми. Стали з'являтися праці, підготовлені з використанням нових документів і критичного переосмислення наявних. Історики більш поглиблено й об'єктивно почали аналізувати дозвілля і відпочинок населення радянської і вже незалежної України.

На теренах СНД підходи історичної антропології активно почали впроваджуватися в історичну науку в 1990-х рр., що засвідчила поява низки періодичних видань, у яких висвітлювалися питання історії повсякденності: "Соціум", "Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика" (Україна), "Одиссей. Человек в истории", "Социальная история", "Казус (Индивидуальное и уникальное в истории)" (Росія) та інші [3, с. 3].

У сучасну російську історіографію історія повсякденності як новий науковий підхід "прийшла" дещо раніше. І так само як і в західній радянистиці [роботи, наприклад, Ш. Фіцпатрік. - І. К.] вивчення повсякденності спочатку стосувалося 1920-1930-х рр. Найбільший внесок у дослідження радянської повсякденності довоєнного періоду зробили російські вчені Н. Козлова, Н. Лебіна, С. Журавльов, А. Соколов, О. Осокіна та інші. Лише поступово історики перейшли до розгляду інших періодів радянської історії. Серед науковців, чий внесок у дослідження радянської повсякденності 1940-1950-х рр. видається найбільш вагомим, варто відзначити російську дослідницю О. Зубкову. Головна проблема, яку висвітлювала авторка у своїй монографії "Послевоенное советское общество: политика и повседневность. 1945-1953" - це громадська думка, комплекс надій, ілюзій та настроїв радянських людей після війни.

З набуттям Україною незалежності з'явився плюралізм думок, розширилася архівна база досліджень, історична наука почала по-новому досліджувати окремі проблеми, у тому числі побут, дозвілля і відпочинок населення. Науковий доробок українських істориків з історії радянської повсякденності спочатку обмежувався статтями або розділами монографій. Серед вчених, що у своїх працях висвітлювали у тому числі дозвілля і відпочинок, можна назвати В. Даниленка, Л. Ковпак, В. Кононенко, М. Поповича, Н. Хоменко, О. Янковську. На сьогоднішній день цією проблематикою займається значне коло дослідників. Останніми роками захищено ряд дисертацій, зокрема це роботи О. Д. Ісайкіної [4], В. М. Вовка [2], М. О Герасимової [3] та інших. Співробітники відділу історії України II половини ХХ століття Інституту історії України НАН України опублікували колективну монографію "Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х - середина 1950-х рр.)", де у розрізі теоретичних пошуків виразно розглянуті

основні теми історії повсякдення.

Отже, зі формуванням історії повсякденності відбулася зміна предмету розгляду. Утвердився погляд на загальноісторичний процес через призму свідомості "маленької" людини. У радянській історіографії повсякденність і її складові - дозвілля і відпочинок виступали радше "додатками" до стрижневої тематики. Сучасною українською історіографією зроблено вагомі кроки у висвітленні складових життєдіяльності людей, пов'язаних із дозвіллям і відпочинком населення II-ї половини 1940-х - першої половини 1960-х рр.

Література:

1. БродельФ. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVII ст. Т 1. Структура повсякденності : можливе і неможливе / [переклав з французької Г. Філіпчук]. - К. : Основи, 1995. - 543 с
2. Вовк В. М. Побут та дозвілля міського населення України в 50 - 80-х роках ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 "Історія України" / Віталій Миколайович Вовк. - К., 2007. - 23 с
3. Герасимова М. С. Повсякденне життя населення Донбасу в 1945-1953 рр. : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / Марина Сергіївна Герасимова. - Донецьк, 2007. - 16 с
4. Ісайкіна О. Д. Побут і дозвілля міського населення України в повоєнний період (1945-1955 рр.): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 "історія України" / Олена Дмитрівна Ісайкіна. - К., 2006. - 23 с
5. Історія робітничого класу Української РСР. Т. II. / [ред. кол. тома: І. О. Гуржій (відп. ред.), Г. Д. Діденко, О. С. Кудлай та ін.]. - К.: Наукова думка, 1967.-508 с.
6. Повоєнна Україна : нариси соціальної історії (друга половина 1940-х - середина 1950-х рр.) : [колективна монографія] / [відп. ред. В. М. Даниленко]. У 3-х частинах. - Ч. 1, 2. - К. : Ін-т історії України НАН України, 2010. - 351 с
7. Потульницький В. А. Україна і всесвітня історія : Історіософія світової та української історії XVII-XX століть. - К.: Либідь, 2002. - 480 с
8. Хоменко Н. Колективне дозвілля як спосіб контролю за студентською повсякденністю // "Історія повсякденності: теорія та практика": матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14-15 трав. 2010 р. / [упоряд.: Лукашевич О. М., Нагайко Т. Ю.]. - Переяслав-Хмельницький, 2010. - С 191-193